

Agnieszka Gorczyńska

Mediacja w postępowaniu przygotowawczym

W wielu systemach prawnych występuje coraz silniejsza tendencja do odchodzenia od tradycyjnego schematu, według którego podstawową, a często jedyną reakcją na przestępstwo jest kara. Poszukując innych rozwiązań i sposobów reagowania na przestępstwo, wyraźnie szerzej bierze się pod uwagę interes i stanowisko pokrzywdzonego – ofiary przestępstwa, uzależniając niekiedy w stopniu znacznym, sposób zakończenia konfliktu, w jaki uwikłany jest sprawca przestępstwa, od porozumienia między nim a pokrzywdzonym¹.

Takiemu spojrzeniu na postępowanie karne towarzyszy w wielu krajach instytucja mediacji², zalecana również w aktach prawnych Rady Europy³ i ONZ⁴. Do polskiego ustawodawstwa postępowanie mediacyjne zostało wprowadzone w kodeksie postępowania karnego z 1997 r.

W 1999 r. w oparciu o te standardy Ministerstwo Sprawiedliwości – we współpracy z instytucjami i organizacjami rządowymi i pozarządowymi – opracowało Kartę Praw Ofiary.

Karta Praw Ofiary powołuje się na zagwarantowaną w Konstytucji przyrodzoną i niezbywalną godność człowieka i obywatela, będącą źródłem jego wolności i praw, które władze publiczne mają obowiązek szanować i chronić oraz fakt, że Rzeczpospolita Polska jest państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej, w którym każdy ma obowiązek przestrzegania prawa. Karta wskazuje również na zalecenia wypracowane przez międzynarodową społeczność kształtujące politykę postępowania z ofiarami przestępstw.

Karta jest zestawieniem obowiązujących praw przysługujących ofiarom przestępstw wraz z instrukcją, czego i od kogo ofiary przestępstw mogą się domagać. Karta ma stanowić pomoc dla każdego pokrzywdzonego w sytuacji, gdy jego prawa nie są respektowane oraz przypominać policjantom,

¹ T. Grzegorzczak, J. Tyłman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2003, s. 55.

² Programy mediacyjne wprowadzono po raz pierwszy w Ameryce Północnej na początku lat 70. XX wieku, a potem w wielu krajach zachodnioeuropejskich, gdzie funkcjonują do dnia dzisiejszego; za: E. Bińkowska, *Mediacja zamiast wyroku*, *Gazeta Sądowa* 1996, nr 4, s. 4.

³ W szczególności: zalecenia Komitetu Rady Europy w sprawie pozycji ofiary w prawie i procesie karnym z dnia 28 czerwca 1985 r. oraz w sprawie pomocy dla ofiar i zapobiegania wiktylizacji z dnia 17 września 1987 r.; zob. szerzej: E. Bińkowska, *Mediacja...*, *op. cit.*

⁴ Np. Deklaracja NZ o podstawowych zasadach sprawiedliwości dla ofiar przestępstw i nadużyć władzy z dnia 29 listopada 1985 r.; zob. szerzej: E. Bińkowska, *op. cit.*, jak też P. Jarocki, *Prawa ofiar przestępstw*, *Prok. i Pr.* 2002, nr 10, s. 135.

prokuratorom i sędziom, że dążąc do zebrania materiału dowodowego oraz ustalenia i osądzenia faktycznych sprawców przestępstw, nie mogą zapominać o szczególnej sytuacji pokrzywdzonego⁵.

W rozdziale IV Karty, w punkcie 27, wskazano, iż „Ofiara ma prawo do mediacji i pojednania się ze sprawcą. Ofiara ma prawo wystąpić z taką inicjatywą do prokuratora lub sądu (art. 53 § 3 k.k., art. 60 § pkt 1 i 2 k.k., art. 46 k.k., art. 66 § 3 k.k., art. 320 k.p.k., art. 339 § 4 k.p.k., art. 489 § 2 k.p.k.).

W dacie tworzenia Karty instytucja mediacji uregulowana była w art. 320 k.p.k. Mediację można było wtedy prowadzić tylko w toku postępowania przygotowawczego oraz w postępowaniu sądowym – przy wstępnej kontroli oskarżenia. Takie uregulowanie prawne powodowało, że mediacja była stosowana w ograniczonym zakresie⁶.

Obecnie instytucja mediacji unormowana jest w art. 23a k.p.k. Przepis ten został sformułowany i wprowadzony przez ustawę nowelizującą z dnia 10 stycznia 2003 r. Nowelizacja w istotny sposób zmieniła kształt instytucji mediacji. Niebagatelne znaczenie ma już samo przeniesienie przepisu regulującego mediację z części dotyczącej postępowania przygotowawczego do przepisów wstępnych kodeksu. Umiejscowienie to świadczy o randze, jaką tej instytucji zamierzał nadać polski ustawodawca. Oznacza to również, że przepis art. 23a k.p.k. został jakoby wyjęty „przed nawias” i może mieć zastosowanie w całym procesie karnym, niezależnie od jego etapu, choć oczywiście z uwagi na fakt, że wyniki mediacji mają zostać uwzględnione przy wymiarze kary, dotyczy w zasadzie stadium przygotowawczego i sądowego⁷.

W postępowaniu przygotowawczym mediacja ma zastosowanie na etapie postępowania *ad personam*, co wynika pośrednio z treści § 1 przepisu art. 23a k.p.k. i wiąże się z jej istotą. W przepisie tym jest bowiem mowa o „oskarżonym”, co zgodnie z art. 71 § 3 k.p.k. odnieść należy odpowiednio do podejrzanego.

W uchylonym art. 320 k.p.k. przesłankę skierowania sprawy do mediacji przez prokuratora stanowiło „znaczenie dla wystąpienia do sądu z odpowiednim wnioskiem”. To sformułowanie ustawowe ograniczało – jak dość powszechnie przyjmowano w piśmiennictwie – możliwość stosowania mediacji praktycznie do dwóch sytuacji, a mianowicie, gdy istniały przesłanki wystąpienia przez prokuratora z wnioskiem o zastosowanie o skazanie oskarżonego bez przeprowadzenia rozprawy (art. 335 k.p.k.) lub też z wystąpieniem z wnioskiem o warunkowe umorzenie postępowania karnego (art. 336 k.p.k.). Można było napotkać nawet pogląd, że wykluczone jest

⁵ Minister Sprawiedliwości – Hanna Suchocka, przedmowa do Polskiej Karty Praw Ofiary.

⁶ Zob. A. Rękas, Mediacja w polskim prawie karnym, Oficyna Wydawnicza MS, Warszawa 2004, s. 8.

⁷ J. Grajewski, (w:) J. Grajewski, L. K. Paprzycki, M. Płachta, Kodeks postępowania karnego, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2003, t. I, s. 125.

zastosowanie mediacji przez prokuratora, gdy postępowanie przygotowawcze dostarczyło podstaw do skierowania aktu oskarżenia. W treści art. 339 § 4 k.p.k. dostrzegano szersze możliwości stosowania tej instytucji, ale dopiero na etapie postępowania jurysdykcyjnego. W codziennej praktyce mediacja nie odgrywała w zasadzie żadnej roli⁸.

Obecnie postępowanie mediacyjne między sprawcą a pokrzywdzonym prowadzone jest w sprawach z oskarżenia publicznego, w sprawach z oskarżenia prywatnego oraz w sprawach dotyczących wykonania bezwzględnej kary pozbawienia wolności. Postępowanie mediacyjne zdefiniowane jest jako dobrowolne i poufne porozumiewanie się stron znajdujących się w konflikcie, w obecności bezstronnej i neutralnej trzeciej osoby – mediatora⁹.

Uprawnienie do skierowania sprawy do mediacji ma sąd, a w postępowaniu przygotowawczym – prokurator bądź Policja. Na podstawie art. 325i § 2 k.p.k. uprawnienia prokuratora w tym zakresie ma także inny organ prowadzący dochodzenie. Inicjatywa skierowania sprawy do instytucji lub osoby godnej zaufania może pochodzić również od samego oskarżonego bądź pokrzywdzonego.

Ustawodawca zrezygnował z wymogu, aby skierowanie sprawy do postępowania mediacyjnego miało znaczenie dla wystąpienia do sądu z odpowiednim wnioskiem, nadal jednak – co stanowi fundament mediacji, przewiduje jej dobrowolność i uzależnia ją od inicjatywy lub zgody oskarżonego i pokrzywdzonego¹⁰.

Brak jest enumeratywnie wymienionych w ustawie przesłanek, od których zaistnienia zależne byłoby skierowanie sprawy na drogę postępowania mediacyjnego. Teoretycznie zatem w każdej sprawie¹¹, niezależnie od jej „ciężaru gatunkowego” oraz etapu postępowania, można próbować mediacji. Organ procesowy nie może jednak skierować sprawy na drogę mediacji z urzędu, nie bacząc na stanowisko stron¹². Podstawowym kryterium przy podejmowaniu takiej decyzji, oprócz oczywiście zgody obu stron, nie będzie już jednak to, czy ma „to znaczenie dla wystąpienia do sądu z odpowiednim wnioskiem” (dawny art. 320 § 1 k.p.k.), czy też stadium procesu karnego (art. 339 § 4 k.p.k.), ale charakter sprawy, a dokładniej rodzaj konfliktu karnego, który występuje między stronami¹³.

⁸ Zob. statystyka Ministerstwa Sprawiedliwości, a także S. Waltoś, Główne nurty nowelizacji procedury karnej, PIP 2003, nr 4, s. 5.

⁹ Zob. Kodeks etyki mediatora.

¹⁰ Zob. J. Grajewski, *op. cit.*

¹¹ Tak też: S. Waltoś, Główne nurty..., *op. cit.*

¹² Z. Gostyński, S. Zabłocki, (w:) Kodeks postępowania karnego, pod red. Z. Gostyńskiego, Warszawa 2003, t. I, s. 352, teza 4.

¹³ Zob. G. Skrzypczak, Szanse rozwoju mediacji w świetle nowelizacji Kodeksu postępowania karnego, Monitor Prawniczy 2003, nr 8, s. 354.

Mediacja może być prowadzona jedynie w sytuacji, gdy podejrzany nie kwestionuje swego udziału w czynie przestępnym, będącym przedmiotem sprawy. Nie chodzi przy tym o przyznanie się do winy w sensie prawnym, lecz „przyjęcie” tego, co się zdarzyło, przejęcie odpowiedzialności za skutki danego czynu. Jeżeli podejrzany nie uznaje faktów dotyczących czynu przestępnego, to sprawa musi toczyć się normalnym trybem, bez próby mediacji¹⁴.

Natomiast sama perswazja w stosunku do podejrzanego, aby porozumiał się z pokrzywdzonym i dokonał restytucji, wydaje się dopuszczalna. Jest ona szczególnym rodzajem wpływu interpersonalnego, który przy zachowaniu zasady *fair play* nie stanowi wykorzystania błędu lub wprowadzenia w błąd, ani też zmuszania do określonego zachowania czy szantażu, które nasuwałyby wątpliwości pod względem moralnym i prawnym. Jest to więc tylko określone traktowanie podejrzanego w toku jego przesłuchania oparte na tzw. kierowaniu refleksyjnym, polegającym na przekazywaniu odpowiednich informacji, dających podstawę do podejmowania przez niego pewnych decyzji, szczególnie korzystnych z punktu widzenia restytutowej polityki karnej¹⁵.

Z drugiej strony, decydując się na mediację, organ procesowy powinien dysponować materiałem dowodowym wskazującym na sprawstwo podejrzanego. Odnośnie podejrzanego warto zwrócić również uwagę na to, czy sprawca był już uprzednio karany sądownie, do mediacji nie powinny bowiem trafiać sprawy dotyczące zorganizowanej przestępczości i gdy sprawca był wielokrotnie karany (w szczególności za przestępstwo, którego popełnienie mu się w danej sprawie zarzuca)¹⁶.

Do mediacji nie powinno się kierować spraw, w których choć jedna ze stron jest chora psychicznie, upośledzona albo charakteryzuje się głęboko zaburzoną osobowością. Strony nie powinny być pozbawione wolności, gdyż rodzi to problemy natury technicznej. Z tego też względu do mediacji nie powinny trafiać sprawy z dużą liczbą podejrzanych, pokrzywdzonych oraz czynów¹⁷.

Specjaliści z zakresu mediacji podkreślają, że mediacja jest szczególnie potrzebna tam, gdzie strony zmuszone są żyć obok siebie – w konfliktach rodzinnych czy sąsiedzkich, procedura ta może odegrać ważną rolę w sprawach o znęcanie. Mediacja daje też dobre efekty w sprawach o bójki, pobi-

¹⁴ E. Bieńkowska, B. Czarnecka-Działuk, D. Wójcik, Postępowanie mediacyjne w świetle kodeksu karnego i kodeksu postępowania karnego, Nowa kodyfikacja karna. Kodeks postępowania karnego. Krótkie komentarze, Warszawa 1998, nr 14, s. 244–245.

¹⁵ M. Lisiecki, Rola policji w zakresie uzyskania restytucji i kompensacji przez ofiary przestępstw, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2002, nr 2, s. 221.

¹⁶ Zob. A. Rękas, Mediacja w praktyce wymiaru sprawiedliwości – szanse i zagrożenia, Konferencja naukowa nt. „Mediacja w polskiej rzeczywistości” zorganizowana w dniu 11 września 2002 r. przez Rzecznika Praw Obywatelskich, Łódź 2003, s. 39.

¹⁷ *Ibidem*, s. 40.

cia, uszkodzenia ciała, groźby karalne, zmuszanie do określonego zachowania oraz przestępstwa przeciwko mieniu.

W praktyce najczęściej do mediacji dochodzi w sprawach dotyczących przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu (art. 157 k.k., art. 158 k.k. i art. 159 k.k.), przeciwko wolności (art. 190 k.k. i art. 191 k.k.), przeciwko rodzinie i opiece (art. 207 k.k. i art. 209 k.k.), przeciwko czci i nietykalności cielesnej (art. 212 k.k., art. 216 k.k.), przeciwko mieniu (art. 278 k.k., art. 284 k.k., art. 288 k.k.), przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji (art. 177 § 1 k.k. – nieumyślne spowodowanie wypadku, w którym inna osoba odniosła obrażenia ciała)¹⁸.

Ustawa nie reguluje wprost formy, w jakiej sąd lub prokurator, a także inny organ prowadzący dochodzenie mający uprawnienia prokuratora, wydaje decyzję o skierowaniu sprawy do mediacji. Jednakże § 190¹ Regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury¹⁹ pośrednio wskazuje, że decyzja taka powinna przybrać postać postanowienia, a więc zawierać elementy, o jakich mowa w art. 94 k.p.k.

W doktrynie również przyjmuje się, że zarówno decyzja pozytywna, jak i negatywna powinna przybrać postać postanowienia. Nie będą one podlegać jednak zaskarżeniu zażaleniem, gdyż nie należą do kategorii postanowień wymienionych w art. 459 k.p.k.²⁰. Wobec niemożności zaskarżenia postanowienia dotyczącego mediacji, o jego treści należy powiadomić strony zgodnie z regułą zawartą w art. 100 § 2 *in fine* k.p.k.²¹.

Warunki, jakim powinny odpowiadać instytucje i osoby uprawnione do przeprowadzenia mediacji oraz sposób ich powoływania i odwoływania określone zostały w akcie wykonawczym wydanym na podstawie art. 23a § 5 k.p.k., tj. w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych²², które poprzedzone było rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 1998 r. poświęconym tym zagadnieniom²³.

Uprawnione do prowadzenia postępowania mediacyjnego są instytucje, które zgodnie ze swoimi zadaniami statutowymi powołane zostały do wykonywania zadań w zakresie mediacji, resocjalizacji, ochrony interesu społecz-

¹⁸ H. Pa w l a k, Mediacja w świetle danych Ministerstwa Sprawiedliwości, Konferencja naukowa nt. „Mediacja w polskiej rzeczywistości” zorganizowana w dniu 11 września 2002 r. przez Rzecznika Praw Obywatelskich, Łódź 2003, s. 15.

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 kwietnia 1992 r. (Dz. U. z dnia 4 maja 1992 r., Nr 38, poz. 163 z późn. zm.).

²⁰ Zob. K. L e w c z u k, Rola sądu w konsensualnym zakończeniu procesu karnego, *Prok. i Pr.* 2004, nr 4, s. 139.

²¹ R. K o p e r, Postępowanie mediacyjne a skazanie oskarżonego bez rozprawy, *Prok. i Pr.* 1999, nr 11–12, s. 64.

²² Dz. U. Nr 108, poz. 1020.

²³ Dz. U. Nr 11, poz. 701.

nego, ochrony ważnego interesu indywidualnego lub ochrony wolności i praw człowieka oraz posiadają warunki organizacyjne i kadrowe umożliwiające przeprowadzenie tego postępowania.

Osoba godna zaufania musi mieć ukończone 26 lat, być obywatelem polskim, posiadać pełnię praw cywilnych i obywatelskich, nie może być karana za przestępstwo umyślne.

Rozporządzenie wskazuje również bardzo ogólnie, że osoba ta winna posiadać umiejętności likwidowania konfliktów oraz wystarczającą do przeprowadzenia postępowania mediacyjnego wiedzę, w szczególności w zakresie psychologii, pedagogiki, socjologii, resocjalizacji lub prawa oraz dawać rękojmię należytego wykonywania obowiązków.

Wykaz instytucji i osób godnych zaufania prowadzony jest przez Prezesa Sądu Okręgowego.

Art. 23a § 3 k.p.k. wskazuje z kolei, kto nie może być mediatorem. Postępowania mediacyjnego nie może prowadzić osoba, która spełnia powyższe wymogi, jednakże co do której w konkretnej sprawie zachodzą okoliczności określone w art. 40–42 k.p.k., a także czynny zawodowo sędzia, prokurator, adwokat, radca prawny, aplikant tychże zawodów albo inna osoba zatrudniona w sądzie, prokuraturze lub innej instytucji uprawnionej do ścigania przestępstw. Wykluczona, obok osób pełniących wyżej wskazane funkcje, jest więc także osoba, w stosunku do której zachodzą okoliczności zbieżne z przesłankami wyłączenia sędziego *ex lege* lub na wniosek.

Przepis ten konstruuje również instytucję wyłączenia mediatora. Odsyła bowiem do art. 42, który to nie przewiduje żadnych okoliczności wyłączenia sędziego, a jedynie tryb, w jakim to wyłączenie następuje. Można z tego wywodzić dwa rozwiązania dotyczące trybu rozpatrzenia wniosku o wyłączenie mediatora – decyzję w przedmiocie wyłączenia podejmuje organ, który skierował sprawę do mediacji, albo wyłączenie następuje w trybie określonym w powyższym przepisie, a więc w wyniku decyzji sądu (z wyjątkiem samowylączenia)²⁴.

Mediatorowi udostępnia się informacje z akt sprawy jedynie w zakresie niezbędnym do przeprowadzenia mediacji, zakreślając jednocześnie termin jej przeprowadzenia. Informacje te powinny zawierać dane osobowe pokrzywdzonego i podejrzanego lub oskarżonego, określenie czynu zarzucanego wraz z podaniem kwalifikacji prawnej i niezbędnych dla postępowania mediacyjnego okoliczności jego popełnienia²⁵.

W uzasadnionych przypadkach, na wniosek mediatora, sąd lub prokurator – jeśli uzna to za niezbędne – może również udostępnić, z zastrzeżeniami przewidzianymi w § 10 ust. 3 rozporządzenia, materiał dowodowy za-

²⁴Tak: J. Grajewski, *op. cit.*, s. 126, teza 3.

²⁵ § 10 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych.

warty w aktach sprawy w części dotyczącej podejrzanego lub oskarżonego, pokrzywdzonego i przestępstwa, których postępowanie mediacyjne dotyczy²⁶.

Nie udostępnia się mediatorowi materiałów objętych tajemnicą państwową, służbową lub związaną z wykonywaniem zawodu lub funkcji, materiałów dotyczących stanu zdrowia oskarżonego (podejrzanego), opinii o nim, danych o jego karalności oraz pozwalających na ustalenie tożsamości świadka przesłuchiwanego w trybie art. 184 k.p.k. i takich, których ujawnienie pokrzywdzonemu mogłoby mieć wpływ na odpowiedzialność karną innych oskarżonych (podejrzanych) w tej sprawie, a nie uczestniczących w postępowaniu mediacyjnym²⁷.

Udostępnienie akt mediatorowi może nastąpić tylko w obecności upoważnionego pracownika organu prowadzącego postępowanie karne. W uzasadnionych przypadkach organ ten może zarządzić wydanie mediatorowi kserokopii dokumentów z akt sprawy lub zezwolić na sporządzenie odpisów w zakresie danych osobowych stron, czynu zarzucanego oskarżonemu (podejrzanemu), niezbędnych dla przeprowadzenia postępowania mediacyjnego.

W takim przypadku mediator przechowuje odpisy i kserokopie oraz notatki z akt sprawy w sposób uniemożliwiający zapoznanie się z nimi osobom postronnym i zwraca je organowi postępowania karnego wraz ze sprawozdaniem z przebiegu i wyników postępowania mediacyjnego. O obowiązku zwrotu odpisów, kserokopii i notatek organ kierujący sprawę do postępowania mediacyjnego informuje mediatora²⁸.

Mediator nawiązuje kontakt ze stronami, przeprowadza spotkania indywidualne, a następnie w przypadku tzw. mediacji bezpośredniej przeprowadza spotkanie mediacyjne z udziałem podejrzanego (oskarżonego) i pokrzywdzonego. Możliwe jest również przeprowadzenie mediacji w formie pośredniej, w której to mediator przekazuje stronom informacje, wzajemne propozycje i zajmowane stanowiska co do zawarcia ugody²⁹.

Postępowanie mediacyjne nie powinno trwać dłużej miesiąc, a jego okresu nie wlicza się do czasu trwania postępowania przygotowawczego. Termin ten ma charakter terminu instrukcyjnego³⁰. Określenie czasu trwania mediacji ma zapobiec przewlekłości postępowania karnego, w trakcie jego trwania mogą być jednak wykonywane inne czynności procesowe.

Jeśli postępowanie mediacyjne nie zostało ukończone w terminie określonym w postanowieniu, mediator niezwłocznie sporządza i przedstawia

²⁶ § 10 ust. 2 ww. rozporządzenia.

²⁷ Zob. § 10 ust. 3 ww. rozporządzenia.

²⁸ A. Rękas, *Mediacja...*, *op. cit.*, s. 13.

²⁹ Zob. § 11 i § 12 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych.

³⁰ Zob. G. Skrzypczak, *Szanse rozwoju mediacji...*, *op. cit.*, s. 354.

organowi, który skierował sprawę na drogę postępowania mediacyjnego, sprawozdanie przedstawiające przyczyny bezskutecznego upływu terminu. W uzasadnionych przypadkach termin może być przedłużony przez kierującego sprawę do mediacji (na wniosek mediatora) na czas niezbędny do zakończenia postępowania mediacyjnego³¹.

Po przeprowadzeniu postępowania mediacyjnego instytucja lub osoba godna zaufania sporządza na piśmie sprawozdanie z jego przebiegu i wyników. Treść sprawozdania została określona w § 13 ust. 2 pkt. 1–5 wskazanego rozporządzenia. Koniecznym jest, by zawierało ono oznaczenie sygnatury sprawy, podmiotu przeprowadzającego postępowanie, dokładne informacje o przeprowadzonych spotkaniach, a przede wszystkim wynik mediacji.

Sprawozdanie zostaje przygotowane poza postępowaniem karnym dla jego celów. Ma więc ono charakter dokumentu pozaprocesowego. Dopiero przeprowadzenie dowodu z tego dokumentu będzie czynnością procesową³². Z uwagi na fakt, iż sprawozdanie z mediacji to inny dokument podlegający odczytaniu w rozumieniu art. 394 § 2 k.p.k., będzie można uznać je za ujawnione bez odczytywania, jeśli obecne na posiedzeniu strony wyrażą na to zgodę³³. W razie zawarcia ugody stanowi ona załącznik do sprawozdania z postępowania.

Jednak zarówno ugoda, jak i pojednanie, do których może dojść w trakcie mediacji, nie są czynnościami procesowymi. Ugoda osiągnięta przed mediatorem jest umową cywilnoprawną³⁴, nie mającą charakteru ugody sądowej. Dlatego nie stanowi tytułu egzekucyjnego i nie można jej nadać klauzuli wykonalności. Wykonania tej ugody trzeba ewentualnie dochodzić w odrębnym procesie cywilnym. Aby ugoda zawarta w postępowaniu mediacyjnym uzyskała walor ugody sądowej i mogła być realizowana w ramach egzekucji konieczne byłoby powtórzenie jej treści przed sądem przez złożenie stosownych oświadczeń do protokołu³⁵.

Po otrzymaniu sprawozdania z przebiegu postępowania mediacyjnego i jego wyników, prokurator podejmuje decyzję co do dalszego biegu sprawy. Prokurator może wystąpić np. z wnioskiem o warunkowe umorzenie postępowania³⁶ lub o skazanie oskarżonego bez przeprowadzenia rozprawy albo

³¹ A. Rękas, *Mediacja...*, *op. cit.*, s. 9.

³² W. Daszkiewicz, *Pojednanie, ugoda i mediacja w procesie karnym (zagadnienia procesowe)*, Nowa kodyfikacja karna. Kodeks postępowania karnego. Krótkie komentarze, Warszawa 1998, nr 8, s. 84.

³³ R. Koper, *Postępowanie mediacyjne...*, *op. cit.*, s. 66.

³⁴ Zob. art. 917 k.c.

³⁵ Z. Gostyński, S. Zabłocki, (w:) *Kodeks postępowania...*, *op. cit.*, s. 356, teza 12.

³⁶ Zob. w tym zakresie: E. Bińkowska, *Mediacja w polskim prawie karnym. Charakterystyka regulacji prawnej*, *Przegląd Prawa Karnego* 1998, nr 18, s. 19.

skierować akt oskarżenia, bądź nawet jeśli pozwalają na to dane okoliczności sprawy – umorzyć ją bezwarunkowo.

Umorzenie może nastąpić to w szczególności wtedy, gdy ponowna analiza zebranych dowodów prowadzi do wniosku, że są one niewystarczające do wniesienia aktu oskarżenia lub występuje okoliczność wyłączająca ściganie, np. cofnięciu wniosku o ściganie, a także przy stwierdzeniu, że społeczna szkodliwość danego czynu jest znikoma.

Pojednanie lub zawarcie ugody w toku postępowania mediacyjnego może również wpływać na samą treść wniosku o skazanie w trybie art. 335 k.p.k., jak też mieć znaczenie w sferze proponowanych w nim sankcji karnych.

Prokurator nie jest jednak bezwzględnie związany wynikiem przeprowadzonego postępowania mediacyjnego i może skierować sprawę z aktem oskarżenia do sądu także wtedy, gdy w postępowaniu mediacyjnym uzyskano wynik pozytywny.

Wyniki postępowania mediacyjnego powinny wówczas, zgodnie z art. 53 § 3 k.k., art. 56 k.k., art. 59 k.k., art. 60 § 2 pkt 1 i 2 k.k., art. 66 § 3 k.k., art. 69 § 2 k.k., mieć wpływ na rodzaj i wymiar kary lub środka karnego, a także na sposób rozpoznania sprawy w trybie art. 387 k.p.k.

Rezultat mediacji może również uzasadniać odstąpienie od wymierzenia oskarżonemu kary, warunkowe zawieszenie jej wykonania lub wymierzenie jej w znacznie złagodzonej postaci, a nawet warunkowe umorzenie postępowania. Pozytywne zakończenie mediacji może mieć także znaczenie przy orzekaniu o obowiązkach probacyjnych oskarżonego, a także przy zastosowaniu wobec sprawcy środka karnego w postaci obowiązku naprawienia wyrządzonej przestępstwem szkody.

Uгода stron, zawarta w wyniku mediacji, może zawierać rozłożenie w czasie obowiązku świadczenia na rzecz pokrzywdzonego, które następnie powtórzone w treści orzeczenia sądowego kończącego postępowanie karne, uzyskują odpowiednie zabezpieczenie ich wykonania przez sprawcę przestępstwa. Sąd powinien przejąć zawarte w ugodzie mediacyjnej stron zobowiązania oskarżonego, uwzględniając w swoim orzeczeniu fakt oraz treść takiej ugody, jednakże nie jest związany w sposób formalny treścią ugody i treść samego orzeczenia może modyfikować³⁷.

Sąd może nadto, na podstawie art. 414 § 5 k.p.k., dochodząc w toku narady do wniosku, że są podstawy do warunkowego umorzenia postępowania, wznowić przewód sądowy w celu przeprowadzenia postępowania mediacyjnego co do porozumienia się oskarżonego z pokrzywdzonym w kwestii naprawienia szkody.

Jeśli natomiast sprawca nie realizuje ugody zawartej w toku postępowania mediacyjnego, np. sprawca nie naprawi szkody w sposób uzgodniony,

³⁷ Zob. A. Rękas, *Mediacja...*, *op. cit.*, s. 14.

bądź w sytuacji, gdy termin realizacji ugody minął bezowocnie, np. przed podjęciem decyzji w trybie art. 343 k.p.k., sąd powinien wydać postanowienie o odmowie uwzględnienia wniosku prokuratora, o którym mowa w art. 335 k.p.k., albowiem nie zostały spełnione pomyślnie warunki prognostyczne. W konsekwencji nie dojdzie do zastosowania profitów określonych w art. 343 § 2 k.p.k. Jeśli sprawa została skierowana na rozprawę i okaże się, że oskarżony nie spełnił w terminie warunków ugody, fakt ten powinien mieć wpływ na wymiar kary zgodnie z treścią art. 53 § 3 k.k.

Gdyby fakt niewykonywania przez sprawcę ugody ujawnił się na późniejszym etapie postępowania, pozostaje możliwość wniesienia środka odwoławczego przez prokuratora albo pokrzywdzonego, działającego w charakterze oskarżyciela posiłkowego lub powoda cywilnego. *De lege lata* brak natomiast podstaw prawnych do wzruszenia orzeczenia z powodu niewykonania przez sprawcę ugody po jego uprawomocnieniu się³⁸. W zasadzie pozostaje jedynie wytoczenie odrębnego powództwa w postępowaniu cywilnym.

Koszty postępowania mediacyjnego zgodnie z art. 619 § 2 k.p.k. ponosi Skarb Państwa. Wysokość ryczałtu dla instytucji lub osoby przeprowadzającej mediację, zgodnie z § 4 w zw. z § 1 rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca w sprawie wysokości i sposobu obliczania wydatków Skarbu Państwa w postępowaniu karnym³⁹, wynosi obecnie kwotę 120 zł za postępowanie mediacyjne oraz 20 zł ryczałtu za doręczenia, przyznawana jest przez sąd lub prokuratora, który skierował sprawę do postępowania mediacyjnego.

W praktyce, mimo ponad siedmioletniego obowiązywania instytucji mediacji w polskim prawie karnym, nie znajduje ona szerokiego zastosowania. Warto więc podkreślić, że prokurator jako organ postępowania karnego ma obowiązek prowadzenia postępowania przygotowawczego w kontekście realizacji celów określonych w art. 2 k.p.k. i art. 297 k.p.k., w tym właśnie prawnej ochrony interesów pokrzywdzonego.

Zgodnie z art. 16 k.p.k. obowiązany jest również pouczyć uczestników postępowania o ciążących obowiązkach i o przysługujących uprawnieniach. W miarę potrzeby organ prowadzący postępowanie winien czynić zadość temu obowiązkowi także w wypadkach, gdy ustawa wyraźnie tego nie stanowi. Prokurator ma więc zarówno obowiązek, jak i korzyść w informowaniu podejrzanego czy pokrzywdzonego o zastosowaniu i konsekwencjach instytucji mediacji⁴⁰.

Mediacja jest szansą dla poprawy stanu polskiego wymiaru sprawiedliwości, jest szansą dla przyspieszenia postępowania, jest też szansą na to, że wynik postępowania karnego będzie bardziej zrozumiały zarówno dla

³⁸ Z. Gostyński, S. Zabłocki, (w:) Kodeks postępowania..., *op. cit.*, s. 357, teza 13.

³⁹ Dz. U. Nr 108, poz. 1026 z późn. zm.

⁴⁰ Zob. J. Kudrelek, <http://www.kgp.gov.pl/gazeta/gazeta/2003/19/art4.htm>

sprawców, jak i ofiar przestępstw⁴¹. Stanowi ona bowiem coś więcej niż kolejny instrument systemu prawa, sprzyja przecież możliwości rozwijania elementów humanizacji i racjonalizacji w stosowaniu przepisów prawa karnego w praktyce organów procesowych.

Zgoda stron, o ile stanowi rezultat dobrowolnej i opartej na normach etycznych ugody, daje zwykle większą gwarancję dla usunięcia na trwałe konfliktu stron niż wyrok sądu. Zwiększa też szansę podporządkowania się przyjętym uzgodnieniom, bez potrzeby angażowania aparatu egzekucyjnego⁴².

⁴¹ Zob. A. Zołł, Przemówienie na otwarcie Konferencji naukowej nt. „Mediacja w polskiej rzeczywistości” zorganizowanej w dniu 11 września 2002 r. przez Rzecznika Praw Obywatelskich, Łódź 2003, s. 13.

⁴² Zob. A. Rękaś, Mediacja..., *op. cit.*, s. 19.